

كوتان و خوپاراستن له نه خووشي

چار نه و كه سه ساغه به ته واوي تووشي خوريكه ده بوو ، يو
يه كه م جاريش زانستی به رگری^(۱) «المناعة Immunity» له سه ر
دهستی زانای ئینگلیزی ئیدوارد جینه ر [1749-1823] سه ری
هه لدا ، جینه ر تیپینی کردبوو نه و نافرته تانه ی له کاتی مانگا
دوشینا تووشی خوريكه ی مانگا ده بوون له ژياندا تووشی
خوريكه ی ئاسایی مروف نه ده بوون^(۲) ، دواي جینه ر به سه د
سال لويس پاستور نه م زانیاریه ی خسته تاقیگه وه و توانی
فاکسین (لقاح) دروست بکات .

فاکسینه کان ئیستا یه کجار زورن به لام هه موویان
به گشتی پیویست نین بو هه موو که سیک و له هه موو کاتیگدا ،
لیردها به کورتی باسی نه و فاکسینانه ده که ین که پیویسته هه ر
یه کیك له ئیمه خوی پی کوتابیت ...

1 - فاکسینی بی سی جی B.C.G^(۳) :-

بریتیه له میکروبه کانی سیلی [تدرن] مانگا که نیوه مر
کراون^(۴) [مضعف] ، ئیستا له عیرا قدا مندا ل ناو نووس ناکریت
نه که ر پسوله ی کوتانی نه و فاکسینه ی نه بیت ، نه م فاکسینه له
هه فته ی یه که می ژیانی هه ر مندالیک ... 5 س . س^(۵) له پیستی
سه رشانی چه په ی ده دریت ، نه که ر منداله که ته مه نی له

به شیک له و پیشکه وتنه ی زانستی پزیشکیته به خویه وه
دیتوه له بواری چاره کردنی نه خووشی ده که ریته وه بو
به رزبوونه وه ی په ی روشنبیری کومه ل به شیوه بیکی گشتی ...
چونکه ناشکرایه مروی رو شنبیر پتر هه شیاری هویه کانی
په یدابوونی نه خووشیه و باشته خوی ده پاریزی ، خوپاراستنیش
لایه نیکی که وره ی نه رکی پزیشکیته ، به لام هیشتاش به شیک
که وره ی کومه ل به تایبه تی کومه لی کورده واری ئیمه و به گشتی
کومه لانی روژه لات شاره زای ریکه کانی خوپاراستن نین یان به
سه ره چری فیبرکراون ... کوتانیش «تلقیح Vaccination» لقیکی
گرنگی خوپاراستنه له نه خووشی بویه به پیویستمان زانی له م
ووتارهدا به پی ی توانا بو خوینه رانی باس که ین بو نه وه ی
سوودی لی ببینن چ به خوویان چ به تیگه یاندنی خه لکی ترو
هاندانی خه لک^(۶) بو کوتان به شیوه بیکی زانستانه ..

- کورته بیکی میژوویی :

دوو پات نه بوونه وه ی نه خووشیه که له یه که سدا زور له
زووه وه تیپینی کرابوو ، له ولاتی چینی کون و ئاسیای
روژئاواشدا هه ول ده درا بو پاراستنی خه لک له تووش بوونیان
به خوريكه نه ویش به هوی نه و ناوو زلزله یه ی له زیپکه ی
خوريكه ی نه خووشه وه ده یان گواسته وه بو ساغیک^(۷) ، به لام زور

مانگیک تیپه ری بوو و نه کوترابوو پیویسته 1. س س س لی بدریت .

2 - فاکسینی سینیانه «دهفتريا - گه زاز - کوخه ره شه»
D.T.P. :-

نه م فاکسینه بریتیه له تیکه لویکی توکسویدی³ که زازو دهفترياو به کتریای نیوه مری کوخه ره شه ، به سی جار لی دهدریت ، جاری یه که م له دواي مانگی دووه می ته مه نی هر مندالیک و جاری دووه م و سی یه م که ماوه ی نیوان هر جاریک له 4-8 هه فته که متر نه بیت ، هر جاری نیوسی سی له ماسولکه ی رانی دهدریت ، پاش سالیک له دواي جاری سی یه م واته له ته مه نی سال و نیویک جاریکی تروکاتی چوونه باخچه ی ساوایان یان قوتابخانه جاریکی تریشی لی دهدریت - له هه مان کات دا ده توانریت فاکسینی چوپری مندالانی [شلل الاطفال] بدریتی وهک له خواره وه باسی دهکه یین .

3 - فاکسینی چوپری مندالان Pollo.V. :-

جوری نه م فاکسینه له عیراقددا شله یه له شووشه یه کدا جوری [سابین]⁴ پی دهووتری [Sabin] ، هر جاره ی دوو دلوپ به دلوپینه ری تاییه تی دهکریته ده می منداله که وه به جوریک قووتی بدات ، نه که ر منداله که گه وره بووو نه ییتوانی قووتی بدات له بهر تالی باشتروایه کلوه شه کریکی له گه ل بدریتی ، نه م فاکسینه له گه ل فاکسینی سینیانه [بروانه سه ره وه] بو سی جار دهدریته مندالو له ته مه نی [18] مانگی و کاتی چوونه قوتابخانه ش دووپات دهکریته وه .

4 - فاکسینی دووانه [دهفتريا - گه زاز T.D] :-

نه م فاکسینه دهدریته نه و مندالانه ی ته مه نیان له شه ش به هر پتره و بیشتر نه کوتراون ، بو دوو جار هر جاره ی نیو سی سی له ماسولکه ی رانیان دهدری ، ماوه ی نیوانیان 4-8 هه فته بیت .

5 - فاکسینی سوریکه و سوریکه ی نه لمانی و گوی ره په [الحصبة والحصبة الالمانية والنکاف M.M.R] :-

نه م فاکسینه ش بو نه و مندالانه یه ته مه نیان له [15] مانگ پتره و له [15] سال که متره ، ته نها جاریک نه ویش نیوسی سی له ژیر پیست له سه ر شان دهدریت .

6 - سوریکه ی نه لمانی [الحصبة الالمانية Rubella] :-

نه مه ته نها بو کچانه پیش به شوودانیان بو نه وه ی له کاتی سک پریا تووشی نه خوشی سوریکه ی نه لمانی نه بن ، چونکه نه م نه خوشیه ده بیته هو ی ناکامی و زرگه بوی زگماک [تشوهات خلقية] ی مندالو له وانه یه به مردوویتی بیی ، له عیراقددا واپریار دراوه له و کچانه بدریت که له پولی شه شی سه ره تاییه وه ده چنه یه کی ناوه ندی ، ته نها یه کجار له ژیر پیست دهدریت ، نابی نه و که سه نزیکي نافرته تیکی سک پر بکه ویت بو ماوه ی [24] کاژمیر پاش کوتان ، هه روه ها له نافرته تی سک پر نادریت .

لیره دا به پیویستمان نه زانی باسی نه و فاکسینانه بکه یین وهک : گه زازی ساوایان ، خوریکه ، تاییفوید ، کولیرا ، زهرتکه تا ، به هیواین له هه لیک دا بیکه یین به نامیلکه یه ک و به دریزی له سه ریان بدویین .

په راویزه کان :

1 - وهک هاندانی قوتابیان له لایه ن ماموستایانه وه .

2 - رهنکه نه و تیوریه ی کورده واری که ده تی [پییسی به پیسی ده چی] هر له مه وه هاتبی .

3 - زانستی بهرگری [علم المناعة Immunology] نیستا زانستیکی سه ره بخویه .

4 - فایره سی خوریکه ی مانگا دژواری بو مروف که متره بو یه ته نها ده بوونه هو ی چهنه زبیکه یه ک له دهستی مانگا دوشه کان و بهرگری پی ده به خشین دژی خوریکه ی دژواری مروف .

5 - بریتیه له پیتی یه که می ناوی سی زانا که نه م فاکسینه یان که یاندوته نه م روژه ی [Bacille Calmette Guérin] .

6 - میکروبه کان به هو ی که رمایی یان ماده ی کیمیای نیوه مر ده کرین بو نه وه ی نه توانن نه و که سه تووشی سیل بکه ن به لام ده توانن کو نه ندای بهرگری له ش هوشیار که نه وه .

7 - یه ک سی سی بریتیه له یه ک ملی لیتر .

8 - Diphtheria . Tetanus . Pertussis

9 - له بهر نه وه ی هو ی نیشانه کانی نه خوشی دهفترياو که زاز ژه ری [Toxoid] به کتریایه نه ک به کتریاکه خوی ، بو یه نه م ژه ره به هو ی فورمالین له کار ده خرنی که نه توانی نه خوشی بخت به لام کو نه ندای بهرگری هوشیار ده کاته وه .

10 - ناوی دوزه ره وه که یه تی .

11 - Measle . Mump . Rubella